

ACC. N:R. M. 7394:116

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Nilsson
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång
 Socken: Väckelsång Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Mr. II: 1. 22

Pydgötska huset och
framkammarstugan.

Ryddgötska huset och framkammarstugan.

Ryddgäststugan med en högre boddel vid ena gaveln har förekommit i trakten. Men i hela Fäckelrings socken finnes ej någon sådan byggnad numera kvar. Den högre delen av huset har haft övervåning, medan den lägre delen endast bestod av bottenvåning och hade sparrarna i taket och ryggisen och sidoårens synliga, det var inget vad man kallade "unneslaj" i taket.

De gamla kallade sådana hus "loftastua". Upptecknaren minnes berättelser av mor och far om Lönne stugan med loft. Den ena stod i Svanshults by i Fäckelrings socken och den andra i Pungsholmen, den närmaste gården i Nöbbelä socken. Vid Qvadat i Nöbbelä socken sågs

Dok
Z

också ha stått en stuga med loft-
tillbyggnad. Dessa loftstugor blevo
tügen nämnda på 1840-talet. Traktens
loftstugor voro byggda med loftboden
i längderiktning med ryggästugan,
ej på tvären vid dess gavel. Tak-
sidorna på voro vända åt samma
håll som stugans. Loftboden skall
ha varit mycket höga, "som ett tvären
ne rian".

Ryggästugor utan loft ha varit
mycket vanliga. De gamla ha berättat
om två stycken sådana i Boverys
by, en i Rödregård och en annan i Nörre-
gård. Ryggästugan i Rödregård var man-
gårdsbyggnad för 1/4 mantal. Den stugan
var upptecknarens farmors barndomshem.
Den pers ner när farmor var 16 år, det

var år 1840. Stugan var då säkerligen mycket gammal. En av sidoåsar^{na} i lake^t var avent^urad och vilade på ett gammalt skotkäp inne i stugan. I den svarta myllan på platsen har sedan hittats många medeltidsfynd. Ryggåsstugan i Spångård, som också var mangårdsbyggnad för $\frac{1}{2}$ mantal, blev rivet efter laga skiftet i byn år 1858. Den stugan hade en bod utan loft tillbyggd på tvären vid ena gaveln. Det var en s. k. lufa, d. v. s. med endast en bakside, och det lake^t var således på tvären mot gaveln.

S. k. framkammarstugor, som ännu äro använda som mangårdsbyggnader, finnes det fyra stycken inom Väckelångs socken. De äro belägna i Boaryd, Ringskull,

Pöfkestorp, Nörregård och Potakult.

De äro alla uppförda i två våningar, och detta utseende ha de haft från nybyggnaden, de äro således ej påbyggda byggåstugor. I senare tid ha de förstås genomgått en del renoveringar, såsom omändring av tak m. m.

Frånkammarstugan i Boaryd är uppförd år 1802 enligt uppgift år 1902 av en då gammal byggmästare Johan Pettersson i Pöredakult. Hans farfar sådes vara husets byggmästare. Frånkammarstugan är uppförd till böningshus för ett halvt hemman, $\frac{1}{4}$ mantal Mellangård och $\frac{1}{4}$ mantal Nörregård, vilka gårdar då brukades ihop och hade samma ägare. Husets är upplecknarens hem och har ägts och bebotts av uppleck. Föräldrar, morföräldrar och

mormors föreläsnar, släktgård alltså.
Här huset uppfördes fanns föred i byn
endast en större byggnad, nämligen
i Herregården. De övriga gårdarna hade
endast byggnadsstugor. Här man så fick
upp detta vanligt stora hus i byn,
då började man allmänt kalla det för
"Byggningen", ett namn som levat
kvar till senare tid.

Frånkammarsstugan är uppförd i två
våningar med en "tre läure" (vinds-
våning) över. I första våningen
finns i norra ändan av huset kök
och "fastä" (förestuga), i mitten ett
mycket stort rum "stuan" (stugan =
vardagsrummet) tvärs över hela husets
bredd, och i södra ändan de båda kam-
rarna, "store kamman" och "sickamman",

som är något mindre än den främre stora kammaren. Den andra våningen har samma utseende. Över förstugan "fastevingen", över köket "kökvingen" eller "mjölvingen", där mjölbingar och "mjölörk" (örk = stor kista) fanns, det stora rummet över stugan eller vardagsrummet är "stuevingen" eller "store ving". Och kammarna är "stora vingskammaren" och "klådkammaren" eller "kistekammaren", rum för kläder och kistor. "Tre karre" är genom timmerväggar delad i tre rum eller avdelningar.

Takbesutningen har före restaureringen varit mycket låg. På gavlarnas och mellanväggarnas timmerväggar lågo ryggåren och en sidoås på vardera sidan, och alla tre voro mycket grova.

"TaksvalLEN" bestod av mot åsarna
tiggande runda spannar och hand-
kluona och "skrådda" (bälade med yxa) plankor.
På "svallen" låg ett tjockt lager näver
och härpå korotaket.

Har dagstugan har fram till två fönster
intill varandra och på baksidan ett
fönster. Förestugan har ej något fönster.
Röksfönstret är på norra gaveln.
De båda kamrarna ha var sitt fönster
på södra gaveln. Den stora kammaren
har även ett fönster på framsidan.
Detta fönster har förr varit ett "halv-
fönster". Ett sådant fönster har ej
någon fönsterpost i mitten, det har
endast ett halvt fönsters bredd.
Sådana fönster har varit rätt vanliga
i byggnader från förra hälften av 1800-talet.

Nedre våningens fönster har i äldre tid varit försedda med lammor, som skruvats till med en skruv genom fönsterposten. Våttid hade man lammorna tillstängda. I andra våningen äro rummens fönster ställda på samma sätt som i nedre våningen, men på framsidan har funnits två halvfönster, ett i stora vindskammaren och ett annat på farstuvinden. Tredje våningen har haft ett litet fönster på vardera gaveln samt ett litet fönster med små blyinfattade rutor mitt på baksidan strax under hofsen. Fönstren har ursprungligen varit s. k. träkulafönster, d. v. s. en "sprös" eller pinne på vardera sidan om fönsterposten, således två rutor i varje fönsterbågen.

Till den stora framkammaren har till-
famn på 1900-talet funnits en ingång
utifrån. Men om denna ingång funnits
från nybyggnaden eller tillkommit i
senare tid, är ej känt. Den har dock
funnits så länge de äldsta har kunnat
minnas. Bamsarna vid sydgarven har
i äldre tid bebott av gårdens äldre
s. k. undanlagsfolk. Från sidokammaren
finnes en knappa upp till lilla vinds-
kammaren och från denna en knappa
upp till "Tree Parren". Färstdörran sågs
före ha varit odelad på tvären, det
har varit s. k. halvdörrar. Men kam-
marens ingångsdörr utifrån var en hel-
dörr, liksom den stora köksdörren.
Utänför husets dörrar ligga stora flata
stenar som knappstenar eller dörrstenar.

I äldre tid fanns innanför färdhu-
dörren en vid väggen fästad bred bräda
med arlänga utbågningar, det var
"yxahängst" där man hade yxorna.

Trappan till andra våningen i färdhu
var före en s. k. halvtrappa, d. v. s. den var
i två avdelningar. Längs ena väggen i
körnet var en trappa som sex steg
upp till halva rummets höjd. På var
där ett "boä" (bord = arsbä) och sen en
annan trappa som sex steg längs andra
väggen upp till andra våningen.

Dessa trappor har varit vanliga i äldre
hus, men de äro nu ersatta med andra.
Den nya trappen här går i halvspiral.

På klockvinden är en trappa till tredje
våningen. Det är en "stegetrappa", en trappa
med brant resning som en stega.

Huset har två murer. Det stora mureverket ligger vid bakre långväggen. I detta mureverk finnes vardagsstugan, eldstad och eldstad för vinden över stugan. Rökspisen och bakugnen finnes också här. Bakugnen och hela murkroppen ligger inne i stugan och skjuter långt fram i rummet. Men bakugnens "ongmonn" (ungöppning) finns i Rökspisen. Någon annan annan placering av ungöppningen, såsom unglucka i vardagsstugan, förekommer ej i trakten — Den lilla lucka, som brukas finnes ovanför ugnsdörren, och som skall kallas drag- och rökgingen från ugnen är här primitivt anordnad. Den består av en fyrkantig sten, som brukas benämnas "ongstappen".

De fem andra eldstäderna ha varit grästenspisar av typen med i bägen uppsvingd murkåpa. En av dessa spisar finns ännu kvar. Röksvinden och lilla vindskammaren sakna eldstäder.

Dörrarnas trösklar ha varit mycket höga. Flera dörrar ha haft klunkor i stället för lisar. I köket voro takbjälkarna synliga ännu in på 1900-talet, det var ej något "unnestak" (innertak).

Under taketerna har i några av rummen kunnat iakttagas väggarnas ursprungliga målning och dekorer. I den lilla sidokammaren äro väggarna hyvlade och nertill, ungefär meterhögt, målade med gråblå lim- eller kalkfärg. Väggarnas övre del är omålade.

I förstugan har väggarna varit klistrade

med papper, som målats i gråblå bottenfärg och därpå dekorerad i svart, blå och ljusröd färg. Det har varit svarta, ljusblå och ljusroda ränder och draperier med nedhängande "lostå" (lofser) i svart och mörkblått. Flora vindskammaren har varit vackrast utstyrd. Håggarna här är klisterade med ett grått och segt papper, som är mycket groft. Det har målats i gulvitt bottenfärg, varpå en dekorerad utförts i schablonmålning i blått, ljusblått och ljusrött, sått bleka färger, som likna kalkmålningar i gamla kyrkor. Liknande målningar, kanske av samma mästare, finns i en gård i Nistingsö, grannbyn till Boaryd. Några bara målningar finns ej nu, ty väggarna ha ju i senare tid tapetiserats.

Framkammarslugans grund eller
stenfot består mest av smärre stenar
men med stora stenar i hörnen.

Peckningarna visa plan av första vån-
ningen och framsida av den nu beskrivna
framkammarslugan i Boaryd.

Pecknans övriga framkammarslugor
likna alla ungefär den här beskrivna.
Men dessa ha ej mera än ett fönster
på framsidan i vardagslugan, då
hvar i Boaryd däremot har två.

Några ryggåsslugor med loft vilka
i senare tid omändrats till bovåningar
hus, finnes ej i Täckelvings socken.

ACC. N:R. M 7394:15

Landskap: Småland

Upptecknat av: Perrian Carlsson

Härad: Konga

Adress: Boaryd, Väckelsång

Socken: Väckelsång

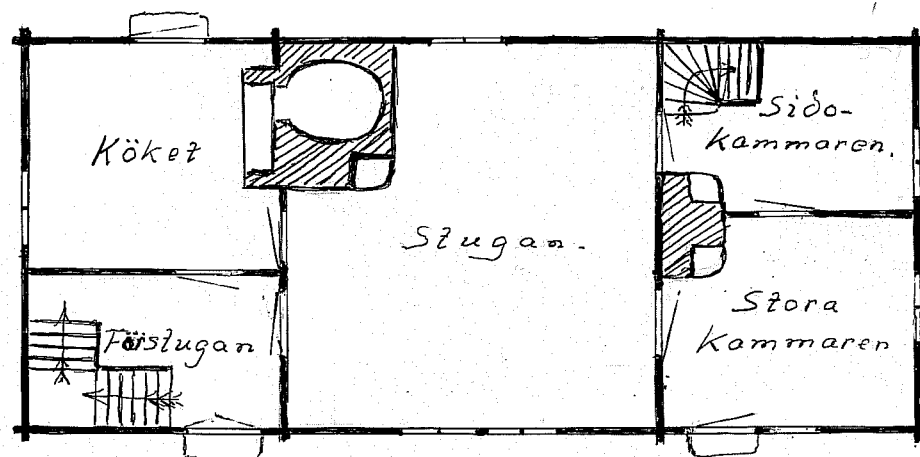
Berättat av:

Uppteckningsår: 1941

Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Bottenplan av en framkammerstuga.

Belägen i Boaryd. Upptörd år 1802.

Två våningar. Utseende före renovering år 1902.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:o

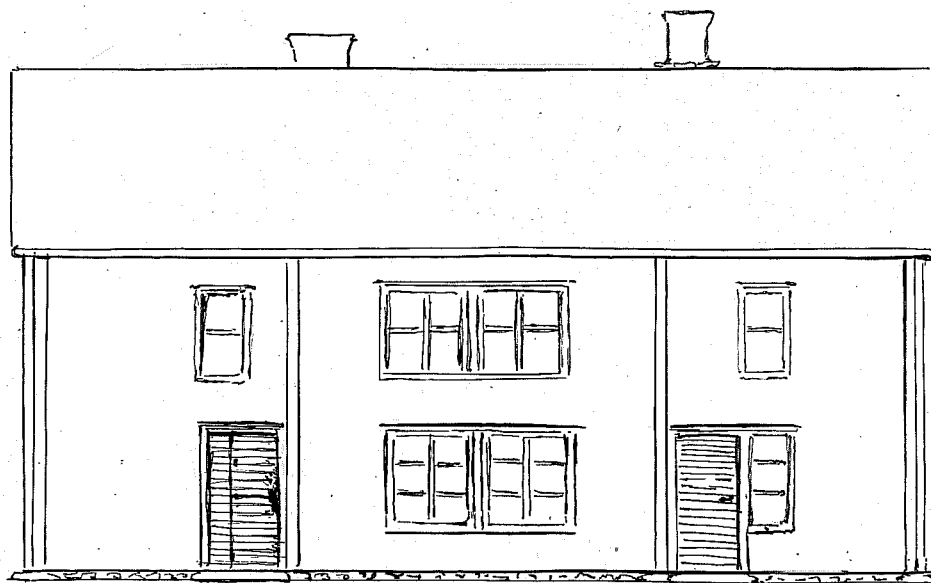
7394:16.

Landskap: *Småland*Upptecknat av: *Fabian Karlsson*Härad: *Konga*Adress: *Boaryd, Väckelsång*Socken: *Väckelsång*

Berättat av:

Uppteckningsår: *1941*Född år *1894* i *Boaryd*LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16.

Framsida av framkammarsstuga.

Belägen i Boaryd. Uppförd år 1802.

Skriv endast på denna sida!